

Száz éve született Sopronban Szakál Ernő, az európai műemlékvédelem nagy alakja, a középkori kőfaragók tervezései módszereinek föltárója, a magyar műemlékvédelem kőszobrász-kőfaragó műhelyének alapítója és első vezetője, a kőrestaurálás egyetemi szintű oktatásának kezdeményezője és első tanára, nagy gótikus és reneszánsz művek rekonstrukciója.

A róla elnevezett alapítványt 2011-ben hozta létre unokája, Korozsné Keszei-Maléter Mónika, és tanítványa, Faragó János kőfaragómester. Mindketten törvényes örökösei Szakál Ernőnek, s 2002. szeptember 5-én bekövetkezett halálától kezdve igyekeztek tárgyi hagyatékát biztonságba helyezni, szellemi hagyatékát pedig ápolni. Nem volt egyszerű egyik sem. Sopron városa a kilencvenes évek közepén visszavette Szakál Árpád utcai kőfaragóműhelyét, amelyet 1944-ben az ő és Soproni Horváth József számára épített. A műhelytermet évtizedek óta az Országos Műemléki Felügyelőség tudományos osztályának kőszobrász-kőfaragó részlege használta, a műterem azonban tele volt Szakál művészi és műemléki munkásságának ingóságaival, szoborvázlatokkal, kéziratokkal, fotókkal és más effélékkel. 2002-ben ezek mennyiségét növelte Szakál Ernő és felesége, Pausz Ilona bérelt lakásának kényyszerű fölszámolása. Két évvel később az Országos Műemléki Felügyelőség (OMF), illetve az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ (ÁMRK) második, győri úti kőfaragóműhelye is bezárta kapuit. Faragó János akkor fiával, Faragó Zsolt kőfaragómesterrel önálló céget alapított, s a következő két évben fölépítette műhelyét Peresztegen, az emeleten önálló teremmel a hagyaték befogadására.

Szakál élete utolsó évtizedét szakmai tapasztalatainak összefoglalásával töltötte. A mű – amelynek írása 1968 óta foglalkoztatta – a kilencvenes évek közepén lett kész. Könyvformában való megjelentetését akkor reménytelennek látta. 1999 körül Faragó János teremtett kapcsolatot az idős mester és Lázár Lenke között, aki a *Kő* című szakfolyóiratot szerkesztette. A közös munka eredményeként 2000-ben és 2001-ben a lap hat számában a könyv hat fejezete jelent meg, gondosan illusztrálva. Szakál halála után három évvel a szerkesztő-kiadó és Faragó János elhatározták, hogy a megjelent és a kéziratban maradt fejezeteket előbb a folyóiratban, majd könyvformában adják közre. A közös erőfeszítés eredményeként 2005–2006-ban a folyóiratban jelent meg hét fejezet, majd 2007-ben *A kőfaragók műhelytitkai* című könyv is, a Kőszövetség kiadásában. A középkori fejezeteket a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal német nyelven is kiadta *Werkstattgeheimnisse der Steinmetze im Mittelalter* címen.

A könyv kiadása nem volt egyszerű, különösen az anyagi feltételek megszervezése nem. Ekkor merült föl egy alapítvány létrehozásának ötlete. Az alapítvány 2011-ben nyert bejegyzést. Az alapítók Faragó Zsoltot hívták meg kurátornak, Osgyányi Vilmos kőszobrász restaurátor-művészt, Szakál tanítványát az alapítvány titkáranak, és e sorok íróját az alapítvány elnökének. Az akkor meghatározott célok közül az első a ha-

gyaték számbavétele volt, a második a 2013. év, Szakál születése századik évfordulójának méltó megünneplése.

A hagyaték lajstromozása közel két évnyi munkát igényelt, s végül – a könyveken és a szerszámhagyatékon kívül – 4377 objektumot vettünk számba: műemléki és művészi rajzokat, festményeket, szobrokat, érmeket, iratdossziákat, fényképnegatívokat, diapozitívokat, s másokat. Elkészült Szakál Ernő és Kőfalvi Imre bibliográfiája, Szakál érmeinek és szobrainak műjegyzéke, s az alapítvány másolatban bírja az OMF jogutód Forster Központ tervtárában őrzött dokumentációkat és rajzokat. A hagyatékból Szakál életének, szobrászi, műemléki és restauratori munkásságának gazdag képe bontható ki. Itt őrzik a Szakál Ernő által 1957-ben alapított kőszobrász- és kőfaragóműhely iratainak és rajzainak jórészét, amely országos hatáskörrel működött 2003-ig.

1. kép. Szakál Ernő emléktáblája a Vörösmarty utca 10. sz. házon (Kücsán József felvétele)

Szakál Ernő születésének századik évfordulójának másnapján, 2013. július 15-én az alapítvány emléktáblát készített és helyezte el a Vörösmarty utca 10. sz. házon, ahol a művész és családja 1943-tól lakott. A feliratos kőtáblát Kutas László bronz domborműve díszíti, amely a fiatal szobrászt ábrázoló fénykép alapján készült. A fotó azt ábrázolja, amint Szakál az Újteleki utcai Jehn-patika anyaszobrot faragja. Az emléktáblát a ház tulajdonosai, a Winkler család engedélyével helyezték el, s létrehozásában különösen támaszkodtunk Winkler Barna baráti közreműködésére. Az avató beszédet Abdai Géza alpolgármester úr tartotta **(1. kép)**.

Szeptember 20-án, kevéssel Szakál halálának tizenegyedik évfordulója után egy másik emléktáblát Fodor Tamás polgármester úr avatott fel az Új u. 16. sz. ház homlokzatán. Ezt a kőtáblát Sopron Városa állította díszpolgára emlékére az OMF hajdani épületén, amelyben fő műveit rajzolta. A táblán Nagy Lajos király visegrádi falikútjának körvonalai láthatók. Az emléktábla tervét Osgyányi Vilmos készítette, a kivitel Faragó Zsolt munkája (2. kép).

2. kép. Szakál Ernő emléktáblája az Új utca 16. sz. házon (Kücsán József felvétele)

Ugyanezen a napon nyílt meg a Lábasházban egy emlékkiállítás, „Szakál Ernő életútja – Szakál Ernő életműve” címmel. A kiállítás az alapítvány és a Soproni Múzeum közös vállalkozása volt. Konceptiója e sorok írójától származik, a kiállítás társkurátora Nemes András volt, létrehozásában pedig a múzeum számos munkatársa részt vett. Az életutat harmincöt nagyméretű fénykép mutatta be 1928 tájától 1997-ig (3. kép). Az első kép a Kőfaragó téri Mechle-műhely udvarán készült, rajta Szukits Ernő kőfaragóinas másokkal együtt nagy követ rak le egy szekérről. Az utolsó képen Szakál Ernő átveszi a díszpolgári oklevelet Gimesi Szabolcs polgármestertől.

A sorozat bemutatta Szakál társait, műhelyének első, második és harmadik nemzedékét. A fényképek az alapítvány, a Soproni Múzeum és a Birckmayer János hagyatékát őrző Rosenstingl Antal gyűjteményéből valók. Az életművet bemutató egységek a következők: Szakál a szobrász – a fiatalkori munkák; az első műemléki munkák: a

bánfalvi Mária Magdolna templom és a káptalanterem; a négy visegrádi gótikus és reneszánsz kút rekonstrukciója; a scarbantiai kapitóliumi triász és a budai Zsigmond-kori szoboregyüttes restaurálása; a soproni ferences templom szentélyrekesztője; Szakál Ernő érmei; szakirodalmi munkássága; főiskolai jegyzetei. Két visegrádi kutat és a Kecské-templom szentélyrekesztőjét 1:5 arányú gipszmodellek szemléltették, s egy különösen szép budai szoborfej másolata is látható volt a BTM jóvoltából.

3. kép. A lábasházi Szakál-emlékkiállítás tablósora (Bolodár Zoltán felvétele)

A mellékteremben a siklói későgótikus erkély szinte teljes rekonstrukciós rajzanyaga és az *Újjászületés* című film volt látható, amely az erkély helyének és köveinek feltárását, a rekonstrukciós rajzok készítését, a műhelymunkát és az erkély újbóli elhelyezését mutatja be a készülés időrendjében. A kiállítás mellékrendezvénye volt Rózsa János háromrészes TV-filmjének bemutatása, amely a budai szobrok feltárását és restaurálását követi, több Szakál-interjúval. A kiállítást Abdai Géza polgármesterhelyettes úr és Marosi Ernő művészettörténész, akadémikus nyitotta meg.

Októberben az alapítvány három szombaton mutatta be a rendezett hagyatékot Peresztegen. Az első alkalomra a Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete (RÉKE) tagjai és az MTA BTK Művészettörténeti Intézetének munkatársai voltak hivatalosak, a másik kettőre a soproni közönséget láttuk vendégül.

A Szakál Ernő emlékévé utolsó eseménye a visegrádi Mátyás Király Múzeum egy napos emlékkonferenciája volt november 19-én, Visegrádon. Az előadók egy része Szakál életét és munkásságát mutatta be; mások, a középkori kőszervezetek szerkesztésének elemzésére alapozott, Szakál által kidolgozott módszer mai alkalmazói, új munkáikat ismertették.